

pro *Suprema aedium parte*, quum *nulla id auctoritate probetur*. Sed *nec opus erit ut e VV. LL. interpretemur Tectum planum s. Tecta solaria et meniana* 1). Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Beza, ὁ Ἑρρίκος Στέφανος καὶ ὁ Bekker δὲν λέγουσιν ἀσφαλῶς τὸ « δῶμα » ταράτσαν, πόθεν ἤντησε τὸ θάρρος ὁ κ. κριτῆς νὰ εἶπη μετὰ τόσης θετικότητος τοῦτο;

4) Ἄλλ' ὑποθεθῆσθω ὅτι ἐγὼ μετέφραζον οὐχὶ τοῦ Curtmann τὸ μῦθον, ἀλλὰ τὸν Αἰσώπειον· ὑποθεθῆσθω προσέτι ὅτι ἐγὼ ἤμην ἐπὶ τοσοῦτον εὐήθης, ὥστε νὰ ὑπολαμβάνω τὰ Ἀναγνωσματάρια ὡς παλαιὰς ἐξηγήσεις, ὑποθεθῆσθω ἐπὶ πλέον ὅτι ἐγὼ ἤμην ἐπὶ τοσοῦτον θρασύς, ὥστε ὅ,τι ἄνδρες παρασάγγας ὅλας σοφώτεροι ἡμῶν δὲν τολμῶσιν ὀριστικῶς νὰ ἀποφανθῶσιν, ἐγὼ κατηγορηματικώτατα ἀπεφαινόμεν καὶ ἀνοιξας πλατὺ τὸ στόμα ἔλεγον « δῶμα εἶνε ἢ ταράτσα », πῶς αὐτὸς κατὰ συμβεβηκὸς μὲν κριτῆς, ἐξ ἐπαγγέλματος δὲ Ἑλληνοδιδάσκαλος, θὰ ἐπέτρεπε τοιοῦτον βάρβαρον ὄνομα, ἐν ᾧ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης ῥητῶς λέγει: « Ἔστι δὲ ἀρχὴ τῆς λέξεως τὸ Ἑλληνίζειν » 2), ὁ δὲ Νόμος, καθ' ὃν κατέστη κριτῆς, ῥητῶς ἀπαιτεῖ « τὴν γλῶσσαν ἀπλῆν καὶ γνησίως Ἑλληνικὴν »; — Ἐπειτα τί εἶδους λογικῆ, τί εἶδους κρίσεως εἶνε αὐτή, ἀπὸ τὸ ἐν μέρος νὰ ἀπαιτῆ ὁ κ. οὗτος νὰ γραφῆ « ὁ ἥλιος ἔδυσ » καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο « ταράτσα »;

Παρατήρησις 3. — Σελ. 27 « τὸ πτηνὸν ἑτερέτιζε »· τὸ τερετίζω λέγεται ἐπὶ τῶν τεττίγων (Πολυδ. ὄνομ. 5, 89).

Οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων διάγει τὸν βίον αὐτοῦ ἡρεμώτερον, ἀταλαιπωρότερον καὶ εὐχαριστότερον τῶν φρενοβλαβῶν καὶ τῶν ἀπαιδευτῶν. Οἱ φρενοβλαβεῖς νομίζουσιν ὅτι πάντα τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ ἄστει μέγαρα εἶνε ἴδια κτήματα καὶ χαίρουσι καὶ ἀγάλλονται καὶ ἐνθουσιῶσιν. Οἱ ἀπαιδευτοὶ νομίζουσιν ὅτι σύμπασα ἢ ἐν ἀνθρώποις σοφία ἐξαντλεῖται εἰς τὸ δύστηνον γνωσείδιον, ὅπερ τυχαίως ποτὲ εἰσέδυσεν εἰς τὴν κεφαλὴν των καὶ βαίνουσιν ἐπ' ἄκρων τῶν ποδῶν καὶ κλασαυχενεύονται καὶ ἐπαίρουσι τὴν ὄφρυν καὶ κατευ-

1) Beza καὶ Θεσαυρὸς Ἑρρίκου Στεφάνου ἐν λ. « δῶμα » ἐν τέλ. Ἔτι ἴδ. καὶ Bekker Charikles ἔχδ. 1854, τόμ. 2, σελ. 104. — Ταράτσα πιθανώτερον νὰ εἶνε τὸ τέγος, ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν χωρίων τοῦ Λυσίου πρὸς Σίμωνα 11, τοῦ Ἀριστοφ. ἐν Λυσιστράτ. 389, τοῦ Πλουτάρχ. ἐν Δίῳνι, κ. 55 καὶ Κλεομένει κ. 38: Ἔτι δὲ καὶ τὸ τοῦ Γαληνοῦ (ἔχδ. Kuhn τόμ. 12, σελ. 376 B) « ἡλιαστήριον ».

2) Ἀριστοτέλης, Ῥητορικὴ 1497, α 19.

χαριστοῦνται καὶ κατενθουσιάζονται μὲ τὸ ὑποκειμένον των. Ἐνῶ πάντες οἱ λεξικογράφοι μιᾶ φωνῇ λέγουσιν ὅτι τὸ «τερετίζω» λέγεται μὲν κυρίως ἐπὶ τῆς φωνῆς τῶν τεττίγων καὶ τῶν χελιδόνων, λέγεται δ' οὐχ ἥττον καὶ περὶ τῆς φωνῆς τῆς ἀηδόνας· καὶ ἐνῶ πάντες ἀναγράφουσιν εἰς τὰ λεξικά αὐτῶν ὅτι τὸ τερετίζω ἐν γένει σημαίνει τὸ ὑπάδειν, καὶ λέγεται ἐπὶ «τοῦ φλυαρεῖν καὶ μωρολογεῖν καὶ ψιλῶ μέλει ὑπάδειν καὶ κρούειν τὰς χορδὰς καὶ κιθαρίζειν» 1), προβάλλει ἐν τῷ μέσῳ ὁ κ. κριτῆς καὶ μάρτυρα ἐπαγόμενος τὸν Πολυδεύκην πλατεῖ τῷ στόματι κραυγάζει «τὸ τερετίζω λέγεται ἐπὶ τῶν τεττίγων».

Τῶν τοιούτων γνώσεων οὐδεμία εἶνε εὐωνοτέρα καὶ ἀκοπωτέρα. Δίδεις 10 δραχμὰς καὶ ἀγοράζεις τὸν Πολυδεύκην. Θέλεις νὰ γράψης κάτι τι, ἵνα μὴ φανῆς ὅτι εἶσαι τέλειον ἀπαίδευτος καὶ ἀσυνείδητος, ζητεῖς ἐν αὐτῷ καὶ εὕρισκεις τὴν λέξιν τερετίζω καὶ ἀντιγράφεις ὅτι εὔρης ἐκεῖ. Ἄλλ' ἂν ταῦτα εἶνε ἐλλιπῆ; Ἄλλ' ἂν γείνη κατὰ φωρος ἢ ἀμάθεια σου καὶ ἡ ἀταλαιπωρία σου; — «Οὐ δέδοιχ' ὑμᾶς ἕως ἂν ζῆ τὸ βουλευτήριον καὶ τὸ τοῦ δήμου πρόσωπον μακκοᾶ καθήμενον» 2).

Οὐδὲν ἀσταθέστερον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τῶν σημασιῶν τῶν λέξεων, τῶν δηλουσῶν φωνὰς καὶ ἤχους τῶν πτηνῶν! Οὕτω π. χ. ἐνῶ τὸ κρέκω κυρίως λέγεται ἐπὶ τῆς φωνῆς τῆς κίσσης 3) λέγεται οὐχ ἥττον καὶ ἐπὶ τῆς φωνῆς τῆς ἀκρίδος 4) καὶ ἐπὶ τῆς φωνῆς τοῦ τέττιγος 5), καὶ ἐπὶ τοῦ θροῦ τῶν ἀνοιγομένων καὶ

1) *Buzartius*: τερετίζω — Κελαδῶ (κυρ)καθὼς ὁ τέττιξ καὶ ἡ χελιδὼν . . (ἰδιαιτ) προανακρούομαι ἄδων ἢ κιθαρίζων· (κοιν) φλυαρῶ, μωρολογῶ. — *Passow*: τερετίζω — zwitschern (von der Schwalbe), zirpen (von der Cicade), Schrillen vom Tone der Citherseiten; endlich auch von Menschen: trillern, trällern, überh. singen, bes. präludiren — *Pape* τερετίζω zwitschern, zirpen· eigtl. von der Stimmen der Schwalben und der Cicaden κτλ. τὰ αὐτὰ τοῖς τοῦ *Passow*. — *Θησαυρὸς Ἑρρίκου Στεφάνου*: τερετίζω — proprie dicitur de cantu hirundinum et cicadarum . . τερετίζειν dicuntur ἀηδόνες. Tum et generalim cantillare significat . . τερετίζω τὸ κιθαρίζω.

2) Ἀριστοφάνης, Ἰππεῖς 395.

3) Ἀρθολογία, κεφ. 7, ἐπίγραμμα. 191 τοῦ Ἀρχίου: Κίσσα . . πολλάκι κρέξασα πολύθροον, οἷά τις ἀχώ, κέρτομον | ἀντρωδοῖς χείλεσιν ἀρμονίαν.

4) Ἀρθολογία 7, 192, Μνασάλκου ἐπίγρ. — καὶ 195 Μελεάγρου: Οὐκέτι δὴ . . ἀκρί . . | κεχλιμένον σκιερὰν ὑπὸ φυλλάδα τέρψεις, | ξουθαῖν ἐκ πτερύγων ἀδὺ κρέκουσα μέλος. — Ἀκρίς, ἀρουραῖη Μοῦσα, λιγυπτέρυγε, | αὐτοφυῆς μίμημα λύρας, | κρέκε μοί τι ποθεινόν.

5) Ἀρθολογία 7, 196, ἐπίγραμμα. Μελεάγρου καὶ 213 Ἀρχίου: Ἀχῆεις τέττιξ . .

κλειομένων πτερῶν τοῦ κύκνου 1) καὶ ἐπὶ τοῦ ἤχου τῶν αὐλῶν 2) καὶ ἐπὶ τοῦ ἤχου τῶν κρουομένων κρουστικῶν ὀργάνων 3) καὶ ἐπὶ τοῦ ὑφαίνειν, ἔνεκα τοῦ κρότου, ὃν παράγει κατὰ τὴν ἰστουργίαν ἢ κερκίς 4).

Ἐντελῶς δὲ ὁμοίως καὶ τὸ «τερετίζω» τοῦτο. Ἐνῶ κυρίως λέγεται ἐπὶ τῶν τεττίγων 5) λέγεται δ' ὅμως καὶ ἐπὶ τῶν χελιδόνων καὶ ἐπὶ τῶν ἀηδόνων 6) καὶ ἐπὶ τῶν αὐλημάτων 7) καὶ ἐπὶ τῶν κρουμάτων ἐν λύρα 8) καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ συμπάθειαν αὐτομάτως συνυπηχουσῶν χορδῶν 9) καὶ ἐπὶ τῶν ἄνευ λέξεων ἄδόντων 10) καὶ ἐπὶ λα-

| ἀλλὰ φίλος, φθέγγου τι νέον δένδρωδες Νύμφαις | παίγνιον. ἀντωδὸν Πανὶ κρέκων κέλαδον. | Πρὶν μὲν ἐπὶ χλωροῖς ἐριθηλέος ἔρνεσι πεύκας | ἤμενος, ἢ σκιερᾶς ἀκροκόμου πίτυος, | ἔκρεκες . . ἀχέτα μολπᾶν | τέττιξ, οἰονόμοις τερπνότερον χέλυος.

1) Ἀριστοφάνης, Ὀρνίθες 769 : Τοιάδε κύκνοι | . . συμμιγῆ βοὴν ὁμοῦ | πτεροῖς κρέκοντες Ἰακχὸν Ἀπόλλω | ὄχθῳ ἐφεζόμενοι παρ' Ἐβρον ποταμὸν | διὰ δ' αἰθέριον νέφος ἦλθε βοά.

2) Ἀριστοφάνης, Ὀρνίθες 628 : Ἄλλ', ὦ καλλιβόαν κρέκουσ' | αὐλὸν φθέγμασιν ἤρινοῖς, | ἄρχου τῶν ἀναπαίστων.

3) Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασ. Ῥωμαϊκὴ Ἀρχαιολογ. βιβλ. 7, κεφ. 72 : Ὀρχηστῶν χοροὶ πολλοί . . οἷς παρηκολούθουν αὐληταί . . καὶ κιθαρισταὶ λύρας ἑπταχόρδους ἐλεφαντίνας καὶ τὰ καλούμενα βάρβιτα κρέκοντες.

4) Σαπφώ, ἀπ. 90, ἔκδ. Bergk, τόμ. 3, σελ. 118 : Γλύκεια μάτερ, οὔτοι δύναμαι κρέκην τὸν ἴστον, | πόθῳ δάμεισα παῖδος βραδίναν δι' Ἀφρόδιταν.

5) Ἡσύχιος, Σοῦίδαε ἐν λέξ. Ἐτυμολογικὸν μέγα, σελ. 755, 4 : Τέττιξ μουσικώτατον ζῶον, παρὰ τὸ τερετίζω (τὸ μουσικῶς φωνῶ). — Πολυδεύκης 5, 89 : τέττιξ ἤχει. τερετίζει.

6) Μέγαροδος, Περὶ ἐπιδεικτικῶν, Walz Rhet. Graec. τόμ. 9, σελ. 276. Spengel τόμ. 3, σελ. 408 : Προσθήσεις δὲ που καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ τι. Εἰ μὲν γὰρ εἴη ἔαρ, ὅτι ἀηδόνες καὶ χελιδόνες ὑμᾶς καταμουσίζουσαι καὶ κατακηλοῦσαι νῦν μὲν εἰς ὕπνον καθέλκουσαι, νῦν δὲ πάλιν ὑπὸ τὴν αὐγὴν τερετίζουσαι ἀναστήσουσι μεμνημένους κτλ.

7) Φρόνιχος ὁ κωμικός, ἀπ. 14, ἔκδ. Kock, τόμ. 1, σελ. 374 : Ἐγὼ δὲ νῶν τερετιῶ τι πιστικόν. Ἐνθα ὁ Πολυδεύκης 4, 55 σημειώνει : Καίτοι καὶ ἐπιλήνειον αὐλημα ἐπὶ βοτρύων θλιβομένων καὶ ἕτερον πιστικόν, ὡς Φρόνιχος ἐν Κωμασταῖς φησὶ κτλ.

8) Ἀρθολογία 7, 612, Ἐπίγραμμα. Ἀγαθίου Σχολαστικοῦ : Φεῦ, φεῦ, τὴν δεκάτην Ἐλικωνίδα, τὴν λυραοιδόν | . . ἦδε κέκευθε κόνις. | Ὡλετο φορμίγγων τερετίσματα, λῆξαν αἰοδαί.

9) Ἀρθολογία 11, 352, Ἐπίγραμμα. Ἀγαθίου Σχολαστ. : Δεξιτερὴν ὑπάτην ὁπότε πλήκτροισι δόνησας | ἢ λαίη νήτη πάλλεται αὐτομάτως | λεπτόν ὑποτρίζουσα, καὶ ἀντίτυπον τερέτισμα | πάσχει, τῆς ἰδίας πλησσομένης ὑπάτης.

10) Ἀριστοτέλης, Προβλήματα 918, α, 29 : Διὰ τί, εἰ ἡδίων ἢ ἀνθρώπου φωνή, ἢ ἄνευ λόγου ἄδοντος οὐχ ἡδίων ἐστίν, οἷον τερετιζόντων, ἀλλ' αὐλὸς ἢ λύρα; . . ἡδίων ἀκούειν ἢ τερετίζειν. — Εὐφρων ὁ κωμικός, ἀπόσπ. 1, 34, Kock 3, σελ. 318 : Πρὸς τὸ δίχορδον ἑτερέτιζες, — Βάβριος μυθ. 9 : Ἀλιεὺς τὸ δίχτυον θείε ἑτερέτιζεν εὐμούσως. Ἰδ. καὶ Δουκιανὸν περὶ Ὀρχήσεως κεφ. 63 καὶ Δίων. τὸν Χρυσόστομον λόγ. 33, σελ. 396.

λιᾶς ἀσυνθέτου καὶ ἀσυνέτου καὶ ἀκαίρου 1), καὶ ἐπὶ τερθρείας λόγων καὶ κενῶν νοημάτων 2).

Λοιπόν, ἀφοῦ αἱ λέξεις αἱ δηλωτικαὶ τῶν φωνῶν τῶν πτηνῶν δὲν ἔχουσι τὴν σταθερότητα τῶν νόμων τῆς ἀριθμητικῆς ($4 = 2 + 2$), οὐδὲ τὴν ἀναγκαιότητα τῶν νόμων τῶν φυσικῶν (τὰ σώματα ἀφιέμενα ἐλεύθερα καταπίπτουσιν) καί, ἀφοῦ τὸ τερετίζω λέγεται ἐπὶ τῶν φωνῶν καὶ ἤχων καὶ τῶν τεττίγων καὶ τῶν χελιδόνων καὶ τῶν ἀηδόνων καὶ τῆς λύρας καὶ τῶν χορδῶν κτλ. κτλ. εἶνε ἔγκλημα, ἂν ἀναγνωσματαριογράφος τις, ἔχων ἀνάγκην νὰ δηλώσῃ τὴν χαρμόσυνον φωνὴν μιᾶς καρδερίνας, γράψῃ « τὸ πτηνὸν ἑτερέτιζε »; 3) Τί δὲ νὰ κάμωσιν οἱ ἀναγνωσματαριογράφοι, ὅταν οἱ ἐκ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀποζῶντες ἐγκαταλιπόντες τὸ ἔργον τῆς συμπληρώσεως καὶ κατακοσμήσεως τῆς καθ' ἡμᾶς γλώσσης εἰς δύο τρεῖς μόνον φιλοπόνους καὶ φιλοτίμους ἄνδρας αὐτοὶ διέρχονται τὸν βίον ραθυμοῦντες; Διὰ τί δέ, ἀφοῦ αὐτοὶ γνωρίζουσιν ὅτι εἶνε « πλημμελῆς ἡ χρῆσις τῆς λέξεως » τερετίζουσιν, περὶ καρδερίνας προκειμένου, δὲν μᾶς λέγουσιν αὐτοὶ τίς εἶνε ἡ ἐμμελής;

Παρητήρησις 4. — Σελ. 104 « Αἱ χῆνες κλαγγάζουσιν ». Πολυδ. Ὀνομαστ. 5, 89, σελ. 130 : κλαγγάζειν δὲ γερανούς . . καὶ χῆνας παππάζειν.

Ὅντως ὁ Πολυδεύκης λέγει 5, 89 : « Εἴποις δ' ἂν κλάζειν μὲν ἀετούς, κλαγγάζειν δὲ γεράνους· ἐπ' ἀμφοῖν δὲ καὶ κλαγγήν ». — Ἄλλ' ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου, ἑκατονταετηρίδας πολλὰς μετὰ

1) Πλούταρχος, Πλατωνικὰ ζητήματα 1010 A : « Ἄν συμπλέκωμεν ἢ μιγνύωμεν εἰς ταῦτ' οὐκ ἀσυνθέτους καὶ ἀσυνέτους καὶ ἀκαίρους, ἔν τι πειρώμενοι κοινὸν ἐξ αὐτῶν ποιεῖν, τερετίζουσιν μᾶλλον ἢ διαλέγεσθαι δόξομεν· ῥήματος δ' ὀνόματι συμπλεκομένου, τὸ γενόμενον εὐθύς διάλεκτός ἐστι καὶ λόγος. — Περὶ τοῦ ἀκούειν 46, B : Ἄνθρωπος δ' ἂν οἶμαι φιλόσοφος καὶ πολιτικός ἀκροατοῦ διακεχυμένου τρυφῆν ἐκκόψειεν εἰπὼν σύ μοι δοκεῖς ἀνόητος εἶναι καὶ ἀνάγωγος· οὐ γὰρ ἂν ἐμοῦ διδάσκοντος ἢ νουθετοῦντος ἢ διαλεγόμενου περὶ θεῶν ἢ πολιτείας ἢ ἀρχῆς ἑτερέτιζες καὶ προσωρχοῦ τοῖς λόγοις. — Τέλης παρ' Ἰωάν. τῷ Στοβαίῳ, Ἀνθολ. 5, 67 : Οὐχ ὄρας γράδια φύστην φαγόντα τερετίζοντα ; Ἰδ. καὶ Πλούταρχον περὶ Στωϊκῶν ἐναντιωμάτων. 1034 ε.

2) Ἀριστοτέλης, Ἀναλυτικ. ὑστερα 83, α, 32 : Τὰ γὰρ εἶδη χαιρέτω· τερετίσματα τε γὰρ ἐστὶ, καὶ εἰ ἐστὶν, οὐδὲν πρὸς τὸν λόγον ἐστίν. — Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Στρωματεῖς 2, 8, ἐκδ. Potter, σελ. 448 : Τερετίσματα καὶ μινυρίσματα ἀναπλάσσοντες οἷδε οἱ ἄνδρες φαίνονται.

3) Χ. Παπαμάρκου ἐγκριθέν Ἀναγνωσματ. τῆς δευτέρας τάξεως σελ. 42, ἀπὸ πτηνὸν (ἢ καρδερίνα) . . δὲν ἐφοβήθη διόλου, ἀλλ' ἀπὸ τὴν χαρὰν τοῦ ἑτερέτιζε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ θερμὸν δωμάτιον, ἐπέταξε δύο ἢ τρεῖς φορές » κτλ.

τὸν Πολυδεύκην γενομένῳ, ἀναγινώσκονται τάδε : « κλαγγάζω, clangō, ἰ ς. κλάζω κλάγγω » καὶ φέρονται ἄρκετὰ παραδείγματα ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἐνθα κατάδηλον γίνεται ὅτι τὸ μὲν « κλαγγάζω » λέγεται προσέτι καὶ περὶ τῆς λαλιᾶς τῶν Σκυθῶν καὶ περὶ τῆς φωνῆς τῶν ὠδικῶν πτηνῶν καὶ περὶ τῶν ἀετῶν· τὸ δὲ κλαγγῆ καὶ περὶ τῆς φωνῆς τῶν ἀηδόνων καὶ τῶν κυνῶν καὶ τῶν κύκνων καὶ τῶν γεράνων καὶ τῶν χηνῶν καὶ τῆς μαγάδιος καὶ τῶν μαχομένων ἀνθρώπων καὶ τῶν ὀρνίθων καὶ τῶν ἐν Ἄδῃ ψυχῶν καὶ τῶν Ἐριννύων καὶ τῶν ὠδῶν καὶ τῶν μαντειῶν καὶ τῶν βελῶν. — Ἴνα ὁμως πληρέστερος γένηται ὁ κατάλογος καὶ καταφανεστέρα ἢ τε ἀνεπάρκεια τοῦ Πολυδεύκου καὶ τὸ ἀταλαίπωρον καὶ εἰκαῖον τοῦ κ. κριτοῦ, δεόν νὰ προστεθῶσιν εἰς τὰ πάμπολλα ταῦτα χωρία τοῦ Θησαυροῦ τοῦ Ἐρρ. Στεφάνου καὶ τάδε :

1) Περὶ τῶν κυνῶν ἐκ τοῦ Ἀρριανοῦ Κυνηγ. 21, 2 : Ὁ λαγὸς εἰ καὶ πάνυ ἀγαθὸς ὢν τύχοι, τὸ πολὺ ὑπὸ τῆς κλαγγῆς τῶν κυνῶν ἐκπλήσσεται.

2) Περὶ τῶν ὀρνίθων ἐκ τοῦ Αἰλιανοῦ (Περὶ ζώων 1, 48) : « Ὅττεύονται τε πρὸς τὴν ἐκείνου βοήν οἱ συνιέντες ὀρνίθων καὶ ἔδρας καὶ κλαγγᾶς καὶ πτήσεις αὐτῶν.

3) Περὶ τῶν ἀετῶν καὶ γυπῶν καὶ κίρκων καὶ ἀλιαέτων ἐκ τοῦ Αἰλιανοῦ (ἐνθ. ἀν. 5, 50). Αἱ περιστεραι ἀετῶν μὲν κλαγγῆν καὶ γυπῶν θαρροῦσιν, κίρκων δὲ καὶ ἀλιαέτων οὐκέτι.

4) Περὶ τοῦ κόρακος ἐκ τοῦ Αἰλιανοῦ (ἐνθ. ἀν. 2, 51) : Ὁ κόραξ . . ἦν δ' ἄρα ὀρνίθων πολυκλαγγότατός τε καὶ πολυφωνότατος.

5) Περὶ τῆς κίσσης ἐκ τῆς Ἀνθολογίας 7, 191, Ἐπίγραμμα. Ἀρχίου : Ἡ πάρος ἀντίφθογγον ἀποκλάγξασα νομεῦσι | πολλάκι καὶ δρυτόμοις κίσσα.

6) Περὶ δὲ τῶν χηνῶν, περὶ ὧν νῦν δὴ ἡμῖν ὁ λόγος προσθετέα εἰς τὰ τοῦ Θησαυροῦ τοῦ Στεφάνου καὶ τάδε :

α') Ἐκ τοῦ Αἰλιανοῦ περὶ ζώων 12, 33 : Ἴδιον δ' ἄρα χηνῶν πρὸς τὰ ριπτούμενα ἐς ἐδωδὴν σφίσι βοᾶν καὶ μὴ ἀτρεμεῖν. Οὐκοῦν ἀνέστησάν τε τὸν Μάλλιον ἀνακλάγξαντες καὶ τὴν περικειμένην φυλακὴν.

β'.) Ἐκ τοῦ Ἐπικτήτου (ἀπόσπ. 85) : Καθάπερ οὔτε κλαγγῆ χήν, οὔτε βληχῆ καταπλήσεται πρόβατον, οὔτω μηδὲ πλήθους ἀνοήτου σε δεδιττέσθω φωνή.

Ἐπὶ πᾶσι δὲ περὶ δοξοσοφίας ἐνίων τῶν ἐπαγγελλομένων παρ' ἡμῖν τὸν διδάσκαλον τῶν Ἑλλην. γραμμάτων ἐκ τοῦ Πλάτωνος τάδε: Ἄγνοιας οὖν μέγα τί μοι δοκῶ καὶ χαλεπὸν ἀφωρισμένον ὄραν εἶδος, πᾶσι τοῖς ἄλλοις αὐτῆς ἀντίσταθμον μέρεσιν — Ποῖον δὴ; — Τὸ μὴ κατειδότα τι δοκεῖν εἰδέναι . . καὶ δὴ καὶ τούτῳ γε οἶμαι μόνῳ τῆς ἀγνοίας ἀμαθίαν τοῦνομα προσρηθῆναι 1) — καὶ ἐκ τοῦ Γαληνοῦ ταῦτα: Εἰκότως λέγουσι πάμπολλοι, πλὴν δοξοσοφίας οὐδὲν τούτοις ὑπάρχειν· οἱ γὰρ ἀνόητοι μὲν ἐν τοῖς ἀγνώστοις ἅπασιν ἐλέγχονται, δοξόσοφοι δὲ ἐν τοῖς γνωστοῖς 2).

Παρατήρησις 5. — Σελ. 130 «Αἱ περιστέραὶ μινυρίζουσι»· τὸ μινυρίζω εἶνε τῆς παλαιᾶς γλώσσης καὶ ἐπὶ μὲν ἀνθρώπων κεῖται ἀντὶ τοῦ οἰμῶζειν, ἐπὶ δὲ τῶν πτηνῶν μόνον ἐπὶ τοῦ ἀετοῦ λέγεται ὑπὸ Ἀριστοτέλους. Ἐπὶ τῆς φωνῆς τῶν περιστερῶν οἱ μὲν παλαιοὶ ἔλεγον τὸ γογγύζειν Πολυδ. Ὄνομ. 5, 89, ἡμεῖς δὲ τὸ γουγιαῖζειν 3).

Ἐπὶ τῆς φωνῆς τῶν περιστερῶν οἱ παλαιοὶ ἔλεγον μὲν καὶ τὸ γογγύζειν, συχνότερον δ' ὅμως ἔλεγον τὸ λαρύνειν. Δυστυχῶς οὐδέτερον τούτων ἦτο δυνατόν νὰ γραφῆ ἐν ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ παιδαρίων ἑπταετῶν, διότι τὸ μὲν γογγύζω, ὡς σημαῖνον παρ' ἡμῖν «βογγῶ, ἀγανακτῶ, δυσαρεστοῦμαι, παραπονοῦμαι», θὰ ἐπέφερε σύγχυσιν καὶ ταραχὴν εἰς τὰς ἐννοίας τῶν μικρῶν παίδων, τὸ δὲ λαρύνω ὡς ὅλως πρωτάκουστον καὶ ξενοφανές θὰ διετάραττε τὴν ἀρμονίαν τοῦ λόγου. Τὸ γουγιαῖζειν ἄγνωστον εἰς ἐμὲ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γραφῆ, ἀλλὰ καὶ γνωστὸν ἐὰν ἦτο, δὲν θὰ ἐγράφετο, διότι καὶ τοῦτο, ἀντιστρόφως μὲν, ἀλλὰ πάντως θὰ ἐτάραττε τὴν ἀρμονίαν τοῦ λόγου, ὅπως καὶ τὸ λαρύνω. Ἐν τοιαύτῃ δὲ ἀμηχανίᾳ διατελῶν ἔγραψα μινυρίζω, παραλαβὼν τὴν λέξιν ἐκ τῶν Γερμανοελληνικῶν λεξικῶν, ἐν οἷς οὕτω Ἑλληνιστὶ μεθερμηνεύεται ἢ τὴν φωνὴν τῆς περιστερᾶς σημαίνουσα ἀντίστοιχος Γερμανικὴ λέξις «Girren» 4). Ἐχων δὲ καὶ ὑπ' ὄψιν προσέτι ὅτι αἱ φωναὶ τῶν πτηνῶν δὲν

1) Πλάτων, Σοφιστής 228 c - 229 c.

2) Γαληνός, Περὶ ψυχῆς ἀμαρτημάτων ἕκδ. Kuhn, τόμ. 5, σελ. 101, ἕκδ. Marguardt τόμ. 1 σελ. 79.

3) Ἐκθέσεως σελ. 14.

4) Deutsches Lesebuch v. Mair 1894, I Theil, σελ. 52, ἀρ. 90: Droben das

εἶνε ἀμετάστατοι, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπον, καὶ βλέπων ὅτι καὶ τὸ μινυρίζειν, ὅπως καὶ τὸ κρέκειν καὶ τὸ τερετίζειν, εἶνε πολυσήμαντον, σημαῖνον ὅτε μὲν τὴν φωνὴν τοῦ ἀετοῦ, ὅτε δὲ τὴν τῆς ἀηδόνης 1), ὅτε δὲ τὴν ὀλίγην φωνὴν τοῦ ὑπάδοντος 2), ὅτε δὲ τὴν οἰκτρὰν φωνὴν τοῦ παραπονουμένου καὶ τοῦ προσκλαίοντος 3), ὅτε δὲ τὰς μωρολογίας τῶν ἀδολεσχούντων 4), — ἀπορίᾳ ἄλλης μετεχειρίσθην αὐτὴν.

Ἄλλ' ἂν καὶ ἐπ' ἐλάχιστον ὑπώπτευσίμην ὅτι τοσαύτης τιμῆς θὰ ἤξιούτο τὸ πολυπαθὲς μινυρίζειν τοῦτο, πάντως θὰ παρέλιπον αὐτό· καὶ δὲν θὰ ἐσώζετο μὲν βεβαίως τὸ κατακριθὲν ἐπὶ τούτῳ βιβλιάριόν μου ἐκ τῆς καταδίκης, ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ εἰδίδετο ἀφορμή, ὅπως προφανῆ τὸ ἀπόμυσον τοῦτο τοῦ κ. κριτοῦ: «τὸ μινυρίζειν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων κεῖται ἀντὶ τοῦ οἰμώζειν (!)».

Παρατήρησις 6. — Σελ. 224: «Τὰ ἔντομα τιτίζουσι». Τὸ τιτίζω ὅπερ καὶ πιπιρίζω λέγεται κεῖται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐπὶ τῶν νεοσσῶν».

Ἔχει καλῶς.

«Τὰ ἔντομα τιτίζουσιν» εἶνε ἐσφαλμένον. Τὸ ὀρθὸν εἶνε «τὰ ἔντομα βομβοῦσιν», ὅπως εἶνε ἀναγεγραμμένον ἐν τῷ Ἑλληνικῷ μου Ἀλφαβηταρίῳ (στερεότυπ. σελ. 26 περὶ τὸ τέλος: «αἱ δὲ μέ-

Täubchen *girrite*. — Ὁ Passow καὶ ὁ Pape ἐξηγοῦσι τὸ «λαρύνω» = (φωνάζω ἐντὸς τοῦ λάρυγγός μου ὡς περιστέρι — Βυζάντιος) διὰ τῶν λέξεων *girren gurren* — Ὁ Ross καὶ ὁ Pape ἐν τοῖς Γερμανοελληνικοῖς αὐτῶν λεξικοῖς μεταφράζουσι τὸ *girren* τοῦτο διὰ τῶν λέξ. *μινυρίζειν τρύζειν μινυρισμός*.

1) Θεόκριτος, Ἐπίγραμμα 4, 11: *Ξουθαὶ δ' ἀδονίδες μινυρισμασιν ἀνταχεῦσι | μέλπουσαι στόμασιν τὰν μελίγαρυν ὄπα*.

2) Ἀριστοφάνης, Σφήκες 217: *Ἀπὸ μέσων νυκτῶν γε παρακαλοῦσ' αἰεῖ, | λύχνους ἔχοντες καὶ μινυρίζοντες μέλη*. Ὀρνίθες 1413: *Ὅδ' αὖ μινυρίζων δεῦρό τις προσέρχεται Ἰδ. καὶ Πλούταρχ. Πῶς ἂν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φίλου 56 F. Περὶ τοῦ ἀκούειν 42 c. Νομᾶς κεφ. 4, σελ. 42. Μάξιμον τὸν Τύριον 7, 3 καὶ 7, 7. Σέξτον τὸν Ἐμπειρικόν, Πρὸς Μουσικοῦς 32, ἐκδ. Bekker σελ. 754, στίχ. 29. Πλάτων. Πολιτ. 411 A. Stallbaum ἐνταῦθ. καὶ Σχολιαστὴν Ἀριστοφάν. εἰς ὄρνιθας 1413.*

3) Ὅμηρος, Ὀδύσ. δ 719: *Ἐπ' οὐδοῦ ἴξε πολυκμήτου θαλάμοιο | οἰκτρ' ὀλοφυρομένη. περὶ δὲ δμῳαὶ μινυρίζον πᾶσαι*. Ἰδ. καὶ Ἰλιάδ. Ε, 888.

4) Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρ. Στρωματεῖς 2, 8, ἐκδ. Potter σελ. 448. *Τερετίσματα καὶ μινυρίσματα ἀναπλάσσοντες οἱ δὲ οἱ ἄνδρες φαίνονται*.

λισσαι βομβουσιν» — σελ. 43: «αί σφήκες εἶνε ἔντομα, ὅπως αἱ μέλισσαι . . αἱ μέλισσαι καὶ αἱ σφήκες βομβουσιν» 1).

«Τιτίζουσι δὲ καὶ πιπίζουσι» οἱ νεοσσοὶ καὶ ὄχι τὰ ἔντομα, ὡς φέρεται ἐν τῷ Ἀλφαθηταρίῳ μου (στερεότη. σελ. 56 ἐν τέλει: «Οἱ νεοσσοὶ τιτίζουσι καὶ πιπίζουσι») 2). Καὶ τὸ μὲν ὀρθὸν ἐν τῷ Ἀλφαθηταρίῳ δὲν παρατηρήθη, τὸ δὲ παρόραμα ἐνταῦθα καὶ παρατηρήθη καὶ ὡς «σφάλμα μάλιστα περὶ τὴν ὀρθὴν χρῆσιν» τῶν λέξεων ἐστιγματίσθη. «Ὡς μακάριον φρόνησις ἐν χρυστῷ τρόπῳ» 3).

Αὕτη εἶνε ἡ τελευταία παρατήρησις τοῦ δευτέρου εἴδους τῶν «παρατηρήσεων εἰς τὰ καθέκαστα, τῆς ἐσφαλμένης χρήσεως τῶν λέξεων», μεθ' ἣν μεταβαίνει ὁ κ. κριτῆς εἰς τὸ τρίτον εἶδος τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ τὸ ἐπιγραφόμενον:

3) Ἀκατάληπτα ὀνόματα εἰς τοὺς παῖδας.

Ἄρχεται δὲ οὕτως:

Παρατήρησις 1. — Σελ. 13 «ἐκεῖ κάθεται εἰς βύας». Κατὰ μὲν τὸν Enhard, Fauna σελ. 51 εἶνε ὁ Bubo ascalaphus, κατ' ἄλλους δὲ ὀρνιθολόγους Bubo maximus καλεῖται· εἶνε ὁ κοινὸς λεγόμενος μποῦφος. — Σελ. 22 «ἀκανθυλλίδων». Γινώσκουσιν ἄρα γε οἱ παῖδες ὅτι ἀκανθυλ-

1) Αἰλιαρὸς περὶ ζώων 4, 51. Τὸν μὲν οὖν μύωπα ὅμοιον φῦναι τῇ καλουμένῃ κυνομυῖα, βομβεῖν δὲ τοῦ οἴστρου μᾶλλον. — Αὐτόθ. 6, 37: Ὁ οἴστρος . . ἤχόν τινα βομβώδη ἀφήσει καὶ τραχύν· ὁ δὲ μύωψ . . βομβεῖ τοῦ οἴστρου μᾶλλον. — Αὐτόθ. 6, 19: Ἴσμεν χελιδόνας καὶ κοσσύφους καὶ τὸ τῶν τεττίγων φύλον, καὶ κίτταν ἄλλον καὶ βομβοῦσαν ἀκρίδα. — Θεμιστιος, Παράφρασις εἰς τὸ περὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως Ἀριστοτέλους, κεφ. 2, ἔκδ. Spengel, τόμ. 2, σελ. 264, στίχ. 16: Τοῖς δ' ἀναίμοις καὶ τοῖς ἐντόμοις . . τὸ σύμφυτον πνεῦμα ἀναφυσώμενον καὶ συνιζάνον φαίνεται. δῆλον δὲ τοῦτο ἐπὶ τῶν ὀλοπτέρων οἷον σφηκῶν καὶ μελισσῶν καὶ ἐν ταῖς μυῖαις καὶ ὅσα τοιαῦτα . . διὸ καὶ βομβοῦντα φαίνεται τὰ πτερωτά, ὅτε κινεῖται· τριβομένου γὰρ τοῦ συμφύτου πνεύματος ἐν τῇ πτήσει καὶ προσπίπτοντος ἐν τῷ ὑποζώματι τῶν ὀλοπτέρων βομβεῖ . . γίνεται δὲ βόμβος καὶ διὰ τοῦ ἔξω ἐν τοῖς ἐντόμοις τοῖς ἔχουσι σχίσμα ὑπὸ τὸ ὑπόζωμα.

2) Σχολιαστῆς Ὀμήρου Ἰλ. Β, 314: Κατὰ φύσιν φθειγγόμενοι οἱ νεοσσοὶ τιτίζουσιν. Αὐτόθ. Ἰλ. Δ. 412: Ἦδη γὰρ τινες ἀξιοῦσι γράφειν, ἐνθ' ὅ γε τοὺς ἐλεεινὰ κατήσθιε τετίζοντας. — πιπίζειν, ὀρθότερον πιπίζειν (Θησαυρὸς Στεφάνου). — Ἀριστοφάνης, Ὀρνιθες. 305 Dindorf: Ἰοῦ ἰοῦ τῶν ὀρνέων, ἰοῦ ἰοῦ τῶν κοψίχων· | οἶα πιπίζουσι καὶ τρέχουσι διακεκραγότες — Σχολιαστῆς αὐτόθι: Κατὰ μίμησιν τῶν ὀρνέων πεποιήται ἡ λέξις· λέγει δὲ οὗτος καὶ τὸ ποτίζειν πιπίζειν.

3) Δίφιλος ὁ κωμικός, ἀπ. 114, ἔκδ. Koock τόμ. 2, σελ. 575.

λις εἶνε ἡ καρδερίνα; Ἄφου ἐν σελ. 76 μετεχειρίσθη τὸ νεωτερικὸν ὄνομα καρδερίνα, διὰ τί νὰ μὴ μεταχειρισθῆ αὐτὸ καὶ ἐνταῦθα; — Σελ. 129 «ἔχουσιν ἐχθροὺς (αἱ περιστεραι) τὸν ἀλιάετον, τοὺς κίρκους»· ὁ ἀλιάετος εἶνε ὁ τῶν ὄρνιθολόγων *pandion haliaetus*· ὁ δὲ κίρκος, *falco vespertinus*, ὅρα *Enhard Fauna der Cijkladen* σελ. 46, καὶ ὁ μὲν πρῶτος λέγεται κοινῶς ἰδίᾳ ἀετός, πρὸς διάκρισιν τοῦ σταυραετοῦ, ὁ δὲ δεύτερος κίρκινέζι. Πόθεν θὰ γινώσκουσι ταῦτα οἱ παῖδες καὶ οἱ διδάσκαλοι;

Δεινὰ καὶ ταραξικάρδια! Κρίμα εἰς τὸν «*Bubo τὸν ascalaphus*» καὶ τὸν «*Bubo τὸν maximus*» καὶ «τὸν *Falco τὸν vespertinus*» καὶ τὴν «*Fauna τοῦ Enhard!*» Κρίμα! Ταῦτα τὰ ὑπέρσεμνα ῥήματα ἀντὶ ἀποτυφλωτικῶς νὰ θαμβώσωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν σωφρονούντων καὶ τῶν ἔχοντων ποιᾶν τινα σχέσιν πρὸς τὰ παιδικὰ γράμματα συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ ἀποφήνωσι τὸν μεγαλόστομον κριτὴν ἡμῶν ὡς κενεμβάτοῦντα καὶ ὡς ἀδαέστατον τοῦ ἔργου, ὅπερ ἀνέλαβε νὰ διεξαγάγῃ. Ὁ κ. κριτῆς ἀγνοεῖ ὅτι οὐδεὶς, ἤκιστα δὲ πάντων οἱ ἐν τοῖς γράμμασιν ἀναστρεφόμενοι, ἐπιτρέπεται νὰ ἀγνοῶσιν.

Ἄγνοεῖ δὴλ. πρῶτον ὅτι βύας, ἀκανθυλλίς, ἀλιάετος, κίρκος εἶνε ἀναγεγραμμένα εἰς ἀναγνωσματάριον· ὅτι τὰ ἀναγνωσματάρια εἶνε βιβλία ἀναγινωσκόμενα ἐν τοῖς σχολείοις· ὅτι ἐν τοῖς σχολείοις δὲν διδάσκονται οἱ μαθηταὶ μόνον ὅ,τι γινώσκουσι, διότι τότε εἶνε περιττοὶ καὶ οἱ κόποι καὶ αἱ δαπάναι, αἱ πρὸς συντήρησιν αὐτῶν καταβαλλόμεναι, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον διδάσκονται ὅ,τι δὲν γινώσκουσιν, ὅ,τι πρέπει καὶ ὅ,τι δύνανται νὰ μάθωσιν καὶ τέλος ὅτι ἐν τοῖς σχολείοις δὲν εἶνε μόνον μαθηταί, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλοι 1).

Ἄγνοεῖ δεύτερον ὅτι οἱ διδάσκαλοι, ἄρρενες καὶ θήλειες, ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἐκπαιδεύονται ἐν τοῖς Διδασκαλείοις, καὶ ὅτι ἐν αὐ-

1) *Πλάτων*, *Σίσυφος* 389 A'. Συγχωρήσαις ἂν οὖν μοι καὶ κατὰ τῶν ἄλλων πάντων οὕτως ἔχειν ἤδη, μηδὲν μηδενὶ εἶναι ζητεῖν τῶν ἀνθρώπων, ὧν ἂν ἐπίστηται τις, ἀλλὰ μᾶλλον ὧν ἂν μὴ ἐπίστηται. — *Γαληνός* περὶ τῆς ἀρίστης διδασκαλίας κεφ. 5, ἔκδ. *Kuhn* τόμ. 1, σελ. 52. ἔκδ. *Marquard*, τόμ. 1, σελ. 91, στίχ. 17: Εἰ δ' ἔστι μὲν οἷός περ ὀφθαλμὸς ἐν σώματι τοιοῦτος καὶ ἐν ψυχῇ νοῦς, οὐ μὴν ἄπασί γε ὁμοίως ὀξύς, ἐγχωρεῖ, καθάπερ ὁ βλέπων ὀξύτερον ἐπάγει πρὸς τὸ θέαμα τὸν ἀμβλύτερον ὀρῶντα, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῶν νοημάτων ὑπὸ τῶν φθασάντων ἰδεῖν ἐναργῶς τὸ νοητὸν ἐπάγεσθαι πρὸς τὴν θέασιν αὐτοῦ τὸν ἀμβλύτερον· καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὁ διδάσκαλος, ὡς ὁ Πλάτων τε φησὶ καὶ γὰρ πείθομαι. — *Πολύβιος* 10, 47, 5: Οὐκ ἀποστατέον οὐδενὸς τῶν χρησίμων διὰ τὰς προφαινομένας δυσχερείας, προσακτέον δὲ τὴν ἔξιν, ἥ πάντα τὰ καλά γίνεται θηρατὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἄλλως τε καὶ περὶ τῶν τοιούτων, ἐν οἷς πολλάκις κείνεται τὸ συνέχον τῆς σωτηρίας.

τοῖς ἐπὶ πολὺν χρόνον σὺν τοῖς ἄλλοις μαθήμασι διδάσκεται καὶ τὸ μάθημα τῆς Φυσικῆς ἱστορίας.

Ἄγνοεῖ τρίτον ὅτι ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἐν πᾶσι τοῖς σχολείοις, μηδὲ τῶν σχολείων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἐξαιρουμένων, διδάσκεται τὸ μάθημα τῆς φυσικῆς ἱστορίας· κατὰ τὰς κατωτάτας μὲν τάξεις ἐν τῷ μαθήματι τῆς πραγματογνωσίας, κατὰ τὰς λοιπὰς δὲ ἐν ὥραις ἰδίαις, καὶ ὅτι ἐπομένως οἱ διδάσκαλοι, ἄρρενες καὶ θήλεις, ἔχουσιν ἤδη μεμαθημένην εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ μαθητικοῦ βίου αὐτῶν σύμπασαν ταύτην τὴν οὕτως θεατρικῶς διαπομπευομένην ἐνταῦθα σοφίαν τοῦ *Bubo ascalaphus* καὶ τοῦ *falco vespertinus*· τὰ κατὰ τοὺς ἰέρακας μὲν καὶ τοὺς ἀετοὺς ἐν τῇ Β', τάξει τῶν σχολείων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως 1) τὰ κατὰ τὸν βύαν δὲ καὶ τὸν κίρκον καὶ τὴν καρδερίναν ἐν τῇ δ' καὶ ζ'. τάξει τῶν δημοτικῶν σχολείων τῶν πλήρων Παρθεναγωγείων καὶ τῶν Διδασκαλείων τῶν θηλέων 2).

Ἄγνοεῖ τέταρτον ὁ τόσο ὑψηλὰ περὶ τῆς «Fauna τοῦ *Enhard*» ὑψηλολογῶν κ. κριτῆς ὅτι ἡ Σμαράγδα Κουκουλά ἐν τῷ πεντηκοντασελίδῳ αὐτῆς ἐγχειριδίῳ τῆς Φυσικῆς ἱστορίας (τὰ πτηνὰ 1890) ἔχει καὶ τὸν σεμνὸν *pandion haliaetus* (ἀλῖαέτος σ. 6, 6'.) καὶ τὸν ὑψηλὸν *falco vespertinus* (κίρκος σ. 6, 8'.) καὶ τὴν ταλανιζομένην «ἀκανθυλλίδα» (= καρδερίνα σελ. 30, α'.) Ἄγνοεῖ ὁ τόσο ἐμβριθῶς τὴν Fauna τοῦ *Enhard* διαφυλλίσας εὐρυμαθῆς κ. κριτῆς ὅτι ἐν τῷ ὀλιγοσελίδῳ ἐγχειριδίῳ τῆς Φυσικῆς ἱστορίας, τῷ πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ κ. Σπυρ. Μηλιαράκη (ἔτος 1890) εἰσὶν καταγεγραμμένα καὶ τὰ περὶ τῶν ἀετῶν (Α'. σ. 69), καὶ τὰ περὶ τῆς ἀκανθίδος (Β'. σ. 76), καὶ τὰ περὶ τοῦ κίρκου (Β. σ. 78). Ἄγνοεῖ ὅτι ἐν τῷ ὀλιγοσελίδῳ τοῦ αὐτοῦ ἐγχειριδίῳ τῆς Φυσιογνωσίας (ἔτ. 1888) ἐπαναλαμβάνονται τὰ περὶ τοῦ ἀλῖαέτου καὶ τοῦ κίρκου (σ. 62) καὶ τὰ περὶ τῆς ἀκανθυλλίδος (σ. 64). Ἄγνοεῖ ὅτι ἐν τῷ πολυσελίδῳ τοῦ αὐτοῦ κ. Μηλιαράκη ἐγχειριδίῳ τῆς ζωολογίας (ἔτος 1889) γίνεται πάλιν λόγος περὶ τοῦ ἀλῖαέτου (σελ.

1) Ἴδ. τὸ διὰ τῆς Βασιλικῆς ὑπογραφῆς ἐπικεκυρωμένον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τοῦ τετραταξίου δημοτικοῦ σχολείου τῶν ἀρρένων, ἔτ. 1894, σελ. 21, 41.

2) Ἴδε τὸ διὰ τὴν Βασιλικῆς ὑπογραφῆς ἐπικεκυρωμένον Ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῶν πλήρων Παρθεναγωγείων καὶ τῶν Διδασκαλείων τῶν θηλέων, ἔτ. 1893, σελ. 64, Α, 6'. καὶ πρβλ. τοῦ αὐτοῦ σελ. 71, Β', 3.

212), και περί τοῦ κίρκου (σελ. 213) και περί τῆς ἀκανθυλλίδος (σελ. 196) και περί τοῦ μεγαλωνύμου και πολuwονύμου «Bubo ascalaphus» ἢ «Bubo maximus» (βύας σελ. 211).

Ὁ κ. κριτῆς ἀγνοεῖ τέλος ὅτι ἕκαστος διδάσκαλος ἔχει και ταῦτα τὰ βιβλία, ἐν οἷς ἐξεπαιδεύθη και τοῦλάχιστον ἐν λεξικόν τοῦ Βυζαντίου, εἰ μὴ και τὸ Ἐγκυκλοπαιδικόν λεξικόν τὸ ὑπὸ τῶν κ. κ. Μπάρτ και Χίρστ ἐκδεδομένον και ὅτι, και ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι θὰ λησμονήσῃ τι τούτων τῶν τεσσάρων ὀνομάτων τῶν ζώων, θὰ ἀνοιξῇ τὰ λεξικά του ταῦτα και ἀναγνούς τὸ ἐν αὐτοῖς θὰ ἀναμνησθῇ ὅτι τυχόν τούτων ἐλησμονήσεν.

Ἡ ἐρώτησις δὲ — «Ἄφου ἐν σελίδι 76 μετεχειρίσθη τὸ νεωτερικόν ὄνομα καρδερίνα, διὰ τί νὰ μὴ μεταχειρισθῇ αὐτὸ και ἐνταῦθα» — οὐδεμιᾶς ἀπαντήσεως θὰ εἶχεν ἀνάγκην, ἂν ὁ κ. κριτῆς ἐλάμβανε τὸν κόπον νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν ἐμβριθῆ ταύτην παρατήρησιν αὐτοῦ, ὅτι ἡ μὲν λέξις ἀκανθυλλίς εὔρηται γεγραμμένη ἐν κεφαλαίῳ φυσιογραφικῷ, ἡ δὲ λέξις καρδερίνα ἐν διηγήματι. Δὲν θὰ εἶχε δὲ ἀνάγκην τότε, λέγω, ἀπαντήσεως ἡ ἐρώτησις, διότι και ὁ ἀμβλυνοῦστερος μαθητῆς τῶν Διδασκαλείων και ὁ ἄκρῳ δακτύλῳ μόνον γραμμάτων ἀψάμενος γινώσκει, ἢ τοῦλάχιστον αἰσθάνεται, ὅτι ἐν τοῖς φυσιογραφικοῖς κεφαλαίοις τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων τηρεῖται μᾶλλον ἢ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ κρατοῦσα γλῶσσα, ἐν δὲ τοῖς διηγήμασι μᾶλλον ἢ ἐν τῇ κοινωνίᾳ και τῇ οἰκογενείᾳ, ὅπως και αὐτὸς ὁ κ. κριτῆς φρονεῖ και διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ ἔχει ἐπικεκυρωμένον 1). Ἄλλ' ὑποτεθείσθω ὅτι ἐκ συμφύτου ἀπειροκαλίας τοῦ γράψαντος, φιληδοῦντος ταῖς λεκτικαῖς ἀνωμαλίαις ἢ ἐκ παραδρομῆς αὐτοῦ ἐγένετο τοῦτο, ποῦ κεῖται τὸ ἐπίψογον τοῦ πράγματος; Εἶνε βάρβαρον τὸ ὄνομα «καρδερίνα;». Εἶνε βλαβερὸν νὰ μάθῃ ὁ μικρὸς μαθητῆς ἀμφοτέρως τὰς λέξεις, τὴν τε ἐν τῇ κοινωνίᾳ και τὴν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ κρατοῦσαν πρὸς δήλωσιν τοῦ αὐτοῦ ζώου;

1) Κρίσις κριτῶν σελ. σελ. 31 Περὶ τοῦ ἀνωμάλου λεκτικοῦ τοῦ βραβευθέντος βιβλίου τῆς τετάρτης τάξεως προκειμένου. — «Ὁ παῖς πρέπει νὰ διδαχθῇ ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ αὐτοῦ βιβλίῳ πάντα (!) τοὺς τύπους τῆς πατρίου γλώσσης . . παρατίθῃ τοιοῦτους ἐκ τε τῆς λαλουμένης και γραφομένης νῦν. Ἡ διαφορὰ δ' αὕτη γίνεται μάλιστα ἐν τῷ διαλόγῳ και ταῖς περιγραφαῖς· διότι ἐν ἐκείνῳ μὲν γίνεται χρῆσις τῆς μητρικῆς γλώσσης, ἐν ταύταις δὲ ἡ γραφομένη (!) και ἡ ἐπιστημονικῆ».

Παρατήρησις 2.— Σελ. 118 «τὰ νητάρια» ἀντὶ τὰ παππιά.

Πάντων ἤκιστα. Ἡ ὑπουργικὴ προκήρυξις κελεύει: «Τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία νὰ περιέχωσι περιγραφὰς τῆς φύσεως . . . ποιήματα καὶ διηγήματα διὰ γλώσσης ἀπλῆς καὶ γνησίως Ἑλληνικῆς». Εἶνε ἡ λέξις παππιά γνησίως Ἑλληνικῆ; Εἶνε δὲ ἀκατάληπτος ἡ λέξις νητάρια, ἀφοῦ προηγουμένως φέρεται: «Ἡ νῆσσα λέγεται καὶ πάπια . . . Αἱ νῆσσαι . . . τὰ τέκνα τῶν τὰ ἀγαπῶσιν ἀρκετά, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι καὶ ἀνάγκην νὰ φροντίζωσι δι' αὐτὰ πολὺ· διότι τὰ νητάρια μόλις ἐξέλθωσιν ἐκ τῶν ὠῶν, εὐθὺς πηδῶσιν εἰς τὸ ὕδωρ, κολυμβῶσι μετὰ τῆς μητρὸς αὐτῶν ὡς τέλειοι κολυμβηταὶ καὶ ζητοῦσι μετ' αὐτῆς τὴν τροφήν των» 1). Τίς δὲν ἐννοεῖ νῦν ὅτι νητάρια εἶνε τὰ τέκνα τῆς νήσσης; Εἶνε τὰ παππιά;

Καὶ οὐ μόνον εὐνόητος εἶνε ἡ λέξις, ἀλλὰ καὶ χαριεστὰ καὶ Ἑλληνικωτάτη. Ἦδη ὁ Ἀριστοφάνης λέγει: Καὶ νῆ Δί', εἰ λυπούμενην αἰσθοιτό με | νητάριον ἄν καὶ φάβιον ὑπεκορίζετο: 2).

Ἄλλως δέ, ὅταν γράφη τις, μάλιστα διὰ μικρὰ παιδάκια, πάντοτε πρέπει νὰ ἔχη παρόντα εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ τὰ καὶ ἄλλοτε μνημονευθέντα σοφὰ ταῦτα ῥήματα τοῦ Λουκιανοῦ: «Τῇ φωνῇ τοῦ συγγραφέως εἰς σκοπὸς ὁ πρῶτος, σαφῶς δηλῶσαι καὶ φανότατα ἐμφανίσει τὸ πρᾶγμα, μήτε ἀπορρήτοις καὶ ἔξω πάτου ὀνόμασι μήτε τοῖς ἀγοραίοις τούτοις καὶ καπηλικοῖς — χρῆ ὁμοια τὰ πάντα καὶ ὁμόχροα εἶνε . . . ὡς μὴ χρυσοῦν μὲν τὸ κράνος εἶη, θώραξ δὲ πάνυ γελοῖος ἐκ ῥακῶν ποθεν ἢ ἐκ δερμάτων σαπρῶν συγκεκαττυμένος καὶ ἡ ἀσπίς οἰσυῖνη καὶ χοιρίνη περὶ ταῖς κνήμαις — ὥστε τὸ πρᾶγμα εἰκότως εἶναι τῶν τραγωδῶν τὸν ἕτερον μὲν πόδα ἐπ' ἐμβάτου ὑψηλοῦ βεβηκότι, θάτερον δὲ σανδάλῳ ὑποδεδεμένῳ» 3), ὅπερ πάντως θὰ συνέβαινεν, εἴαν τις εὕρισκετο ἐπὶ τοσοῦτον ἀναίσθητος καὶ ἀπειρόκαλος; ὥστε ἐπόμενος ταῖς παρατηρήσεσι ταύταις τοῦ κ. κριτοῦ ἔγραφεν: «Ὁ ἥλιος ἔδυσ — τὸ ἐρίφιον ἦτο ἐπάνω στὴν ταράτσα καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἔβλεπε τὸ περιστέρι νὰ γουγιάζῃ καὶ τὸ μποῦφο καὶ τὸ κικινέζι νὰ τρώγωσι τὰ παππιά».

Παρατήρησις 3.— Σελ. 181 «ἡ Ἄννα εἶχε γαλανὰς καὶ λεπτὰς ἀναγαλλίδας» ὑπὸ μὲν τῶν φυτολόγων ἡ ἀναγαλλίς λέγεται *Anagallis*

1) Χ. Παπαμάρκου ἐγκριθέν Ἀναγνωσματάριον τῆς δευτέρας τάξεως σ. 63 καὶ 65.

2) Ἀριστοφάνης, Πλούτος 101, Dindorf.

3) Λουκιανός, Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν 44, 23, 22.

arvensis, Frans Synopsi σελ. 192. Καὶ ἀναγαλλίς μὲν καλεῖται ὑπὸ Ἰπποκράτους καὶ Διοσκουρίδου σελ. 327 Spr. ὑπὸ δὲ Θεοφράστου ἐν Φυτ. Ἱστορ. 7, 7, 2 καλεῖται κόρχορος. Τί θὰ εἶπη ὁ πτωχὸς διδάσκαλος εἰς τοὺς μαθητὰς του ;

Ὁ πτωχός, ἀλλ' ὄχι καὶ ὁ μωρὸς διδάσκαλος, θὰ εἶπη εἰς τοὺς μαθητὰς του ταῦτα : « Ἀναγαλλίς εἶνε ἓνα λουλουδάκι μὲ ἄνθη πορφυρόχροα ἢ γαλάζια, καὶ ὀνομάζεται κοινῶς φελλόχορτο, ἢ περδικουῦλι ἢ τοῦ οὐρανοῦ τὸ λουλουῦδι », ὅπως ἔμαθε δηλ. ἐν τῷ Διδασκαλείῳ ἢ ὅπως ἀνέγνωσεν ἐν τῷ Ἐγκυκλοπαιδικῷ λεξικῷ καὶ τῷ λεξικῷ τοῦ Βυζαντίου. Διὰ τὸν πτωχὸν διδάσκαλον ἀρκοῦσι ταῦτα. Ὁ τοιοῦτος δὲν ἔχει ἀνάγκη πρὸς τὴν λυσιτελεῖ ἐπιτέλεσιν τοῦ διδακτικοῦ αὐτοῦ ἔργου νὰ γνωρίζῃ τὴν *Anagallis arvensis* τῶν ἐπιστημόνων, οὔτε τὸν κόρχορον τοῦ Θεοφράστου, οὔτε τὸν νυκτερίτιδα τῶν προφητῶν, οὔτε τὸν μηκιεῖ τῶν Αἰγυπτίων, οὔτε τὸν μηκίατο τῶν Ῥωμαίων, οὔτε τοὺς ἀσιρρισοὺς τῶν Ἀφρῶν, οὔτε τὸν μασιτίπες τῶν Θούσκων, οὔτε τὴν σαπάναν τῶν Γάλλων, οὔτε τὴν κερκεραφρῶν τῶν Δακῶν, οὔτε τὸν ζηλίαυρόν, οὔτε τὴν ἀερίτιδα, οὔτε τὴν αἰγίτιδα, οὔτε τὴν σαυρίτιδα, οὔτε τὸ αἷμα τοῦ ὀφθαλμοῦ, οὔτε τὸ χελιδόνιον, οὔτε καὶ τὸν ἀλικάκαβον ἀκόμη, οὔτε ἐν γένει οὐδὲν τῶν ὀνομάτων τούτων, δι' ὧν τὰ διάφορα ἔθνη καὶ οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς γῆς καλοῦσιν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ φυτόν, τὴν περὶ οὗ ὁ λόγος ἀναγαλλίδα 1). Τῶν τοιούτων γνώσεων (?) θὰ λάβῃ ἀνάγκη, ὅταν πτωχὸς διδάσκαλος ὦν γείνη ποτὲ κριτῆς βιβλίου τινὸς ἀναγνωστικοῦ, ἀκαταλήπτου αὐτῷ ἐν τῇ ὀλότητι καὶ τῷ διοργανισμῷ αὐτοῦ, περιέχοντος δ' ὅμως τοιοῦτόν τι λεξείδιον καὶ θελήσῃ ἐν τῇ κενοφροσύνῃ αὐτοῦ νὰ κάμῃ ἀπρόκλητον ἐπίδειξιν μικρονοίας καὶ μικρολογίας. Τότε καὶ αὐτὸς θὰ ζητήσῃ ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἢ ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς ἢ παρ' ἰδιώτου τινός, ἀσχολουμένου εἰδικῶς περὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ Franz τὴν « Synopsis » καὶ τὸν Διοσκουρίδην, θὰ ἀνοίξῃ τοὺς εἰς τὸ τέλος τῶν βιβλίων τούτων ἐπισυνημμένους Ἀλφαθητικούς πίνακας, θὰ ἴδῃ τὴν λέξιν « ἀναγαλλίς » (Διοσκουρίδ. τόμ. 1, σελ. 830), θὰ ἴδῃ τὴν ἐκεῖ σημειουμένην σελίδα ἢ παράγραφον (Διοσκουρ. Β. σθ'), θὰ διαφυλλίσῃ τὸ βιβλίον, θὰ εὔρῃ τὴν σελίδα ταύτην (Διοσκουρ. σελ. 327), θὰ λάβῃ τὴν πένναν εἰς

1) Διοσκουρίδης, Περὶ ὕλης ἰατρικῆς βιβλ. 2, κεφ. σθ' ἐκδ. Spengel, 1829, σ. 327.